

УДК 343.13

ПРИЙНЯТТЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ РІШЕННЯ ПРО НАКЛАДЕННЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ

Макаров М.А., к. ю. н.,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

Розглянуто деякі проблемні питання прийняття слідчим суддею рішення про накладення грошового стягнення на учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків.

Ключові слова: грошове стягнення, учасник кримінального провадження, клопотання, слідчий суддя.

Рассмотрены некоторые проблемные вопросы принятия следственным судьей решения о наложении денежного взыскания на участников уголовного производства за невыполнение процессуальных обязанностей.

Ключевые слова: денежное взыскание, участник уголовного производства, ходатайство, следственный судья.

Makarov M.A. THE ADOPTION OF THE DECISION BY THE INVESTIGATING JUDGE TO IMPOSE A MONETARY PENALTY

Certain problematic issues of the adoption of the decision by the investigating judge to impose a monetary penalty on the participants of criminal proceedings for failure to fulfill procedural obligations.

Key words: monetary penalty, party to the criminal proceedings, petition, investigating judge.

Постановка проблеми. Накладення грошового стягнення є одним із заходів забезпечення кримінального провадження. Згідно із ч. 1 ст. 144 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) воно може бути накладено на учасників кримінального провадження у випадках та розмірах, передбачених цим кодексом, за невиконання процесуальних обов'язків.

Під час досудового розслідування грошове стягнення може бути накладено в таких випадках: неприбуття підозрюваного, свідка, потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на виклик без поважних причин (ч. 1 ст. 139 КПК України); невиконання підозрюваним обов'язків, покладених на нього при застосуванні запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання (ч. 2 ст. 179 КПК); невиконання поручителем узятих на себе зобов'язань під час застосування до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистої поруки (ч. 5 ст. 180 КПК України); порушення батьками, опікунами, піклувальниками неповнолітнього підозрюваного зобов'язань із нагляду за ним (ч. 5 ст. 493 КПК України).

Ступінь розробленості проблеми. Деякі аспекти накладення грошового стягнення на учасників кримінального провадження за невиконання ними процесуальних обов'язків розглядали В. Бояров, І. Войтович, І. Гловюк, Г. Кожевников, О. Комарницька, В. Нор, О. Шило та інші науковці.

Метою цієї статті є розгляд недостатньо досліджених та дискусійних питань прийняття слідчим суддею рішення про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 2 ст. 144 КПК України під час досудового розслідування грошове стягнення накладається на особу слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною

ініціативою. У цьому клопотанні зазначаються такі відомості: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) процесуальний статус особи, про накладення грошового стягнення на яку заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання; 3) обов'язок, який покладено на особу цим кодексом чи ухвалою слідчого судді; 4) обставини, за яких особа не виконала обов'язок; 5) відомості, які підтверджують невиконання особою обов'язку; 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора; 7) дата та місце складення клопотання (ст. 145 КПК України).

До цього клопотання мають бути додані копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи. Ідеться про матеріали, які підтверджують факт невиконання конкретним учасником кримінального провадження того чи іншого процесуального обов'язку. Так, наприклад, у разі подання клопотання про накладення грошового стягнення на свідка, який не прибув на виклик без поважних причин або не повідомив про причини неприбуття, до цього клопотання повинні бути додані копії матеріалів кримінального провадження, які підтверджують факт здійснення виклику свідка в установленому порядку та отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом.

На нашу думку, недоліком нормативного регулювання є те, що не передбачено надання учаснику кримінального провадження копії клопотання про накладення на нього грошового стягнення та копій матеріалів кримінального провадження, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи. Статтю 145 КПК України доцільно доповнити нормою про обов'язок слідчого, прокурора надати йому ці копії. Ознайомившись із ними, учасник кримінального провадження під час судового розгляду цього клопотання матиме можливість аргументовано відстоювати свою позицію, спростовувати

наведені слідчим, прокурором обставини невиконання ним процесуального обов'язку без поважних причин.

Законодавець не дає відповіді на питання, яким має бути реагування слідчого судді в разі, якщо клопотання про накладення грошового стягнення подано без додержання вимог ст. 145 КПК України. При цьому щодо клопотань про застосування деяких інших заходів забезпечення кримінального провадження визначено, яке рішення повинен прийняти слідчий суддя, якщо вони складені з недотриманням вимог закону. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 151, ч. 2 ст. 156 КПК України прокурору повертається клопотання про застосування тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом та про відсторонення від посади, якщо воно подано без додержання вимог ст. 150, 155 цього кодексу. Якщо клопотання про арешт майна не відповідає вимогам ст. 171 КПК України, згідно із ч. 3 ст. 172 цього кодексу воно повертається прокурору або цивільному позивачу.

Вважаємо, що ч. 1 ст. 146 КПК України слід доповнити нормою про постановлення слідчим суддею ухвали про повернення прокурору клопотання про накладення грошового стягнення на учасника кримінального провадження для усунення недоліків, якщо воно подано без додержання вимог, встановлених ст. 145 цього кодексу.

Необхідно зазначити, що ч. 2 ст. 144 КПК України не покладає на слідчого обов'язок погоджувати з прокурором клопотання про накладення грошового стягнення. Однак у п. 5 ч. 2 ст. 40 цього кодексу вказано, що слідчий уповноважений звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів кримінального провадження. З огляду на це можна дійти висновку, що слідчий зобов'язаний погодити з прокурором клопотання про накладення грошового стягнення. Науковці відмічають, що під час його погодження «прокурор має перевірити наявність у матеріалах кримінального провадження доказів, які вказують на те, що особа знала про необхідність виконання нею певного процесуального обов'язку й умисно без поважних причин його не виконала» [1, с. 107].

Згідно із ч. 1 ст. 146 КПК України слідчий суддя має розглянути клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення на особу не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду. Про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

Зі змісту ч. 1 ст. 146 КПК України випливає, що участь у судовому засіданні слідчого, прокурора, який вніс клопотання до суду про накладення грошового стягнення, не є обов'язковою. Таке регулювання викликає заперечення, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 132 цього кодексу на слідчого, прокурора покладається тягар доказування перед слідчим суддею наявності підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, одним із яких є накладення грошового стягнення.

Нами поділяється пропозиція Л. Удалової, Д. Савицького, В. Рожнової, Т. Ільєвої виключити із ч. 1 ст. 146 КПК України положення, яке визначає, що неприбуття службової особи, яка внесла клопотання про накладення грошового стягнення, не перешкоджає його розгляду [2, с. 80–81].

Відповідно до ч. 3 ст. 146 КПК України слідчий суддя має прийняти рішення про накладення на особу грошового стягнення, якщо встановить, що вона не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок без поважних причин. Слідчий суддя може встановити цю обставину, ознайомившись із копіями матеріалів кримінального провадження, які додані до клопотання про накладення грошового стягнення. Крім того, він може заслухати слідчого, прокурора, який вніс це клопотання на судовий розгляд, а також особу, щодо якої вирішується питання про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження, якщо вони прибули до суду.

Вважаємо, що доцільно розширити повноваження слідчого судді під час дослідження обставин невиконання учасником кримінального провадження покладеного на нього процесуального обов'язку. Потрібно зазначити, що під час розгляду клопотань про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешт майна, застосування запобіжного заходу слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали.

Слушною є думка І. Гловюк [3, с. 102] та Д. Говорун [4, с. 183], що таке право слід надати слідчому судді під час вирішення питання про застосування будь-якого заходу забезпечення кримінального провадження [3, с. 102; 4, с. 183]. На наш погляд, ст. 146 КПК України слід доповнити положенням, що під час розгляду клопотання про накладення грошового стягнення слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Проаналізувавши зміст ч. 3 ст. 146 КПК України, можна дійти висновку, що слідчий суддя має постановити ухвалу про накладення грошового стягнення, якщо є фактичні підстави вважати, що учасник кримінального провадження, щодо якого слідчим, прокурором подано клопотання, не виконав покладений на нього процесуальний обов'язок, його невиконання не викликано поважними причинами.

В узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, яке підготовлено суддями Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмічається, що правильною є практика слідчих суддів, які відмовляють у задоволенні клопотань про накладення грошового стягнення, якщо в особи процесуального обов'язку не виникло. Недопустимою є відмова в задоволенні клопотання про накладення грошового стягнення, якщо

слідчий, прокурор надають підтвердження про те, що виклик певної особи було здійснено й при цьому немає жодних відомостей щодо причин неявки за викликом. Слідчий не зобов'язаний доводити, що існують достатні підстави вважати про те, що особа не з'явилась на виклик слідчого без поважних причин [5].

У зв'язку з розглядом цього питання слід звернути увагу на таку обставину. У ст. 138 КПК України наведений перелік поважних причин неявки особи на виклик. На нашу думку, ст. ст. 179, 180, 493 цього кодексу необхідно доповнити нормами, які б визначали поважність причин: 1) невиконання підозрюваним покладених на нього обов'язків під час застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання; 2) невиконання поручителем узятих на себе зобов'язань під час застосування до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистої поруки; 3) невиконання батьками, опікунами, піклувальниками неповнолітнього підозрюваного обов'язку щодо нагляду за ним.

Ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення має відповідати загальним вимогам, що встановлені ст. 372 КПК України. Спеціальні вимоги до вступної, мотивувальної та резолютивної частин цієї ухвали законодавцем не визначені. Про них ідеться лише в юридичній літературі [6, с. 180].

Враховуючи викладене, вважаємо доцільним доповнити ст. 146 КПК України нормою, яка б закріплювала, що в ухвалі про накладення грошового стягнення слідчий суддя має зазначити: 1) мотиви задоволення клопотання про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження; 2) процесуальний обов'язок, який був покладений на учасника кримінального провадження ним цього обов'язку без поважних причин; 3) відомості, що підтверджують невиконання ним цього обов'язку без поважних причин; 4) розмір грошового стягнення; 5) порядок виконання ухвали.

Оскільки ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення не підлягає апеляційному оскарженню, законодавець надав право учасникам кримінального провадження, щодо яких заснований цей захід забезпечення кримінального провадження, ініціювати перегляд такого судового рішення.

У ч. 1 ст. 147 КПК України зазначено, що особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня під час розгляду цього питання слідчим суддею, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення. Клопотання подається слідчому судді, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення.

Деякі науковці пропонують доповнити ч. 1 ст. 147 КПК України положенням про вимоги до клопотання учасника кримінального провадження про скасування ухвали про накладення на нього грошового стягнення. Якщо клопотання їм не відповідає, слідчий суддя має постановити ухвалу про залишення його без розгляду [2, с. 83].

Така пропозиція, на наш погляд, є непереконливою. Законодавець спеціально не визначив вимоги до клопотання учасника кримінального провадження про скасування ухвали слідчого судді про накладення на нього гро-

шового стягнення, щоб створити сприятливі умови для його подання.

Частина 2 ст. 147 КПК України визначає, що слідчий суддя, визнавши доводи особи обґрунтованими, може самостійно скасувати ухвалу про накладення грошового стягнення, а в іншому випадку – призначає судове засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Особа, яка подала клопотання, а також слідчий, прокурор, за клопотанням якого накладено грошове стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду.

Вважаємо необхідним виключити із цієї норми положення, що неприбуття слідчого, прокурора, за клопотанням якого накладено грошове стягнення, не перешкоджає розгляду клопотання про скасування вказаної ухвали слідчого судді. Під час проведення судового розгляду слідчий, прокурор має висловити свою думку щодо обґрунтованості доводів учасника кримінального провадження, який ініціював розгляд такого питання.

У ч. 3 ст. 147 КПК України зазначено, що слідчий суддя має скасувати ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку – відмовити в задоволенні клопотання.

Висновки. На наш погляд, зазначену норму потрібно вдосконалити, оскільки в ній надто лаконічно регламентований порядок проведення судового розгляду. По-перше, доцільно визначити, що клопотання особи про скасування вказаної ухвали розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду. По-друге, слід надати слідчому судді право за клопотанням учасників розгляду за-слуhati будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про скасування ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи: [наук.-практ. посіб.] / ред. кол.: І. Козьяков, В. Малярченко, Г. Серета, Є. Скулиш, О. Ярмиш. – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – 750с.
2. Удалова Л. Функція судового контролю у кримінальному процесі: [монографія] / Л. Удалова, Д. Савицький, В. Рожнова, Т. Ільєва. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 176 с.
3. Гловюк І. Окремі аспекти доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження / І. Гловюк // Право України. – 2014. – № 10. – С. 97–104.
4. Говорун Д. Активність слідчого судді у застосування заходів забезпечення кримінального провадження як засіб реалізації принципу публічності / Д. Говорун // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 179–184.
5. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 7 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.
6. Войтович І. Ухвали слідчого судді за результатами розгляду клопотання про накладення грошового стягнення / І. Войтович // Право і суспільство. – 2015. – № 3. – Ч. 3. – С. 178–182.